

Üheskoos suudame rohkem!

Andres Kalamees, EOÜ direktor

95 aastat tagasi kogunes Tartus rühm linnu- ja loodusehuvilisi inimesi, et panna alus Eesti Ornitoloogiaühingule. See oli suur rahvusliku ärkamise aeg ning kirk isetegemise ja -olemise vastu oli väga tugev. Toona paika pandud tegevussuunad – Eesti linnustiku uurimine, kaitsmine ja tutvustamine – on aktuaalsed praegugi. Küll on aga varasemaga võrreldes muutunud ühiskondlikud ja sotsiaalsed olud ning seetõttu ka ühingu tegevuse raskuskese. Praegu pöörame ehk rohkem tähelepanu lindude kaitsele, tutvustamisele ja teavitustööle.

EOÜ on liikmeskonnale ja toetajatele tuginev organisatsioon. Üks meie suurimaid väärtusi on vabatahtlikud, kes aitavad koguda lindude kaitseks ja linnustikus toimivate muutuste hindamiseks vajalikke andmeid. See on osutunud eriti oluliseks viimastel aastatel, mil riigi rahastuprioriteedid on muutumas. Samas on meie kõigi elukvaliteet otseselt sõltuv elukeskkonna kvaliteedist. Stressi leevendamiseks otsime ju tihti abi just looduses viibimisest, ehkki me seda endale tihti ei teadvustagi. Seetõttu on EOÜ arvates tähtis laiendada loodustundvate inimeste ringi, kes oskaksid oma lapsele näidata, et „see on linavästriku, too seal lapsuliblikas ning see ongi puisniit“ ja selgitada looduses toimivaid seoseid.

Viimasel viiel aastal on EOÜ keskmisest rohkem keskendunud harrastustegevuse projektide arendamisele. Need

Looduse uurimisele saab kaasa aidata igauks. Näiteks üles märkida esimese toonekure kohtamise aja või poegade arvu oma kodupesas.

FOTO: INGVAR MUUSIKUS

annavad edasi teadmisi meid ümbritsevast elurikkusest, ning mis ehk olulisemgi, aitavad inimestel avastamisrõõmu tunda ja ise ennast arendada. Näiteks 2010. a algatasime talvise aialinnuvaatluse, millele 2014. a lisandus suvine aialinnupäevik. Talvisel aialinnuvaatlusel osaleb praegu juba ligi 3000 vaatlejat ning oma aialinnupäevikut peab üle poole tuhande inimese. Ühtlasi oleme loonud veebilahendusi, mis teevad andmete edastamise ja tulemuste vaatamise mugavamaks ja atraktiivsemaks. Lindude juhuvaatluste kogumise hoogustamiseks on ühingu vabatahtlikud aastaid aidanud arendada Tartu Ülikooli eElurikkuse andmebaasi. Nutiseadmed toovad kaasa uusi

võimalusi ja oleme püüdnud ka selle arenguga kaasas käia. Nii valmis eelmisel aastal rakendus „Nutikas linnumääraraja“ ja mitu arvutimängu.

Seda, et me liigume hariduse ja kaasamise valdkonnas õiges suunas, näitavad ühingule osaks saanud tunnustused. Aastatel 2012–2015 said aasta keskkonnateo tiitli projektid linnuõpe loodusainete õpetajatele, talvine aialinnuvaatlus ning jäälinnuaasta ja tunnustuse nutikas linnumääraraja, heategevuslik mälumängusari sai aga koguni kaks Keskkonnakäpa auhinda.

Täna kõiki ühingu liikmeid, toetajaid ja vabatahtlikke panuse eest meie ühiste eesmärkide saavutamisse. Üheskoos suudame rohkem!

FOTO: AARNE TUULE

EOÜ avatud suvepäevad

2.–3. juulil toimuvad Lahemaa läänepool Kolgal Eesti Ornitoloogiaühingu 20. suvepäevad. Kahe päeva jooksul saab kuulata jutte Lahemaa lindudest ja elust rannakülas, toimuvad väljasõidud, pesakastipäev, linnutundmise võistlus jm, õhtul ootab lõke ja muu-

sika. Tegevusi on ka lastele ja noortele. EOÜ suvepäevad on linnuhuviliste suurim kokkusaamine Eestis ja need on avatud kõigile huvilistele. Programm ja registreerimine avatakse juuni algul EOÜ kodulehel www.eoy.ee. Lisateave telefonil 742 2195.

RULL – randa uhitud lindude loendus

Randa uhitud lindude loendus ehk RULL on laialt kasutatav seiremeetod, mis sai alguse 1965. aastal Madalmaadest. Selle eesmärk on merekeskkonna seisundi seire merelindude suremuse ja õlisaaste esinemise jälgimise kaudu. Eestis hakati randa uhitud linde loendama Eesti Ornitoloogiaühingu eestvõttel 1992. aastal. Alates 1997. aastast on RULL riikliku keskkonnaseire allprogramm, mille täitmist korraldab Keskkonnaagentuur ja teostab Eesti Ornitoloogiaühing.

Randa uhitud linde loendatakse püsiseirealadel, mida läbitakse kaks korda aastas. Kevadine loendus toimub pärast jääkatte sulamist, tavaliselt aprillis või mais. Teine loendus tehakse sügisel, enamasti oktoobris või novembris, kui lindude sügisränne on lõppemas. Viimastel aastatel on loendusi tehtud neljal Eesti lääneosas paikneval seirealal kogupikkusega 105 km. Loendamiseks sobib taimestumata või vähese taimestikuga ulgumerele (Läänemere avaosas, Soome laht) avatud rand.

Seirataval rannikulõigul jalgsi liitudes loendatakse kõik randa uhitud surnud linnud või nende jäänused. Raskesti äratuntavad suled ja luud korjatakse kaasa hilisemaks määramiseks. Hukknud lindude hulka väljendatakse isendite arvuga kilomeetri kohta. Välitöökaardile märgitakse peale kuupäeva ja muude andmete veel hukknud linnu asukoht, liik, sugu, vanus ning õlisaaste

Rein Nellis

esinemine linnul ja hinnatakse läbitud rannikulõigu või selle osade õliga saastatuse astet. Ühtlasi pannakse kirja kohatud surnud hüljeste leiuandmed.

Aastatel 1996–2014 leiti loenduste käigus kokku 4212 surnud veelindu, neist 77% kevad- ja 23% sügisloendusel. Veelindude hulka arvatakse siin kõik merega seotud liigid alates aulist ja lõpetades liivatülliga. Hukknud lindude arv läbitud ranniku kilomeetri kohta on kevadel keskmiselt 1,3 ja sügisel 0,5. Talveperioodil ja rändel peatub Läänemeres suures hulgal mitmesuguseid veelinde, kelle talvist suremust põhjustavad peamiselt rasked kliimaolud ja merel esinev õlireostus. Kõigist seireperioodi jooksul leitud lindudest oli 10,8% määratud sulestikuga ja hukknud tõenäoliselt õlireostuse tagajärjel. Kogu seireperioodi keskmine õliga määratud lindude osakaal on suurem kevadel (13,4%) ja väiksem sügisel (2,3%). Külmal ajal merre sattunud naftasaadused lagunevad märksa aeglasemalt kui suvel sooja ilmaga ning on Eesti vetes arvukalt ja suurte seltsingutena talvitavatele või peatavatele veelindudele suureks ohuks. Näiteks üks aulide ja vaeraste arvukuse vähenemise põhjusi on just talvitusajal esinev õlireostus.

Seireperioodi jooksul on loendusajal märgatavat reostust esinenud vähemalt neljal aastal: 2000, 2003, 2006 ja 2012. Neist suurimat mõju avaldas 2006. aastal Loode-Eestit tabanud ulatuslik õlireostus, mille järel koguni 62,5% surnuna leitud veelindudest oli õliga määratud. Linnuhaigla ja vabatahtlike abi läks tarvis ka 2008. aastal Sõrves, kus turgutati elule 31 õliga määratud lindu. Seireperioodi teises pooles on olnud ka aastaid, mil ühtegi õlist lindu pole leitud. See viitab reostuskoormuse mõningasele vähenemisele.

Veelindudele saavad saatuslikuks ka keskmisest külmemad talved, mis eriti teravalt andsid viimati tunda 2009.–2010. ja 2010.–2011. aastal, kui lindude suremus hüppeliselt kasvas. Näiteks mõjus talvitavatele luikedele rängalt suhteliselt pehmete talvedega perioodile

ÜLESKUTSE:

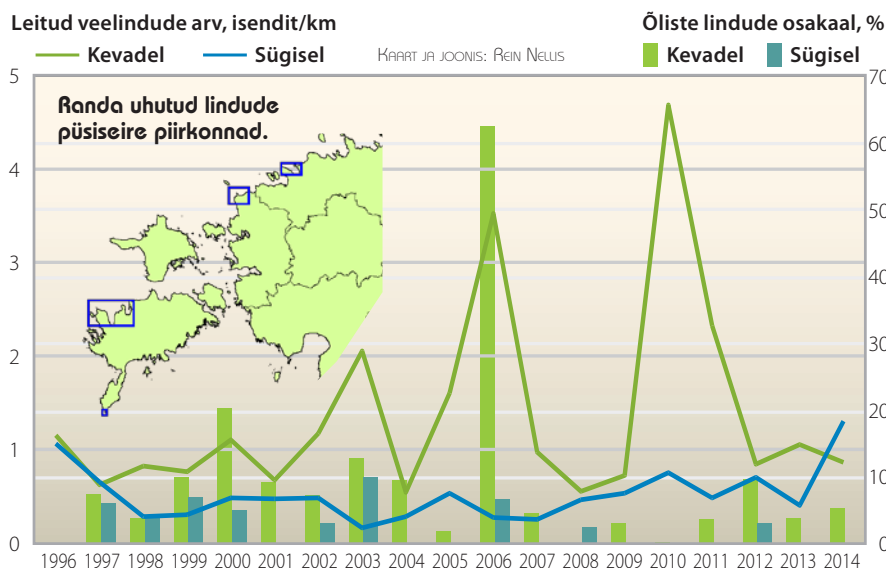
Kui märkad rannas õlireostust või õliga määratud linde, anna sellest teada

Keskkonna-inspektsiooni valvetelefonil

1313

Teadmata põhjusel hukknud tõmmuvaeras.

FOTO: MATI KOSE

Seire käigus leitud veelindude arv ja õliste lindude osakaal kevad- ja sügisloendusel.

järgnenud 2009.–2010. aasta karm ja jäärohke talv. Kui tavapäraselt leitakse kevadloendusel kokku 20 luike, siis 2010. aasta kevadel oli hukkunuid kümme korda rohkem – 256 isendit. Luiged moodustasidki suurema osa (56%) sel loendusel leitud veelindudest.

Peale luikede leitakse rannast sage-damini veel teisi merel arvukamalt esinevaid liike, nagu aul, mustvaeras, sõtkas, kajakad ja sinikael-part. Väiksema arvukusega liikidest kohatakse regulaarselt krüüsleid, harvem kaure ja alke. Üksikute isenditena on leitud äne ja kirjuhahku.

Rändel hukkunud maismaalindude hulga poolest eristub selgelt 2013. aasta, mil peamiselt Harilaiu poolsaarel ja selle ümbrusest leiti kevadloendusel enam kui tuhande randa uhitud maismaalinnu jäänused. Neist suurem osa olid rästad (laurürästast 253 isendit, musträstast 243, vainürästast 208, hallrästast 39 ja hobürästast 16 isendit), arvukamalt leiti veel metsvinte (106), punarindu (52), kuld-

Avamere lind aul on üks ölireostuse poolt haavatavamaid liike.

FOTO: MATI MARTINSON

nokki (38), kaelustuvisid (37) ja metskurvitsaid (11 isendit). Selline massiline hukkumine on siiski erandlik. Tavaliselt on maismaalinde seirealadel umbes kümme korda vähem, kuid nende liigiline koosseis ja suhteline arvukus on

aastati üsna sarnane eespool tooduga. RULLi käigus on rannast leitud ka vähearvukaid ja haruldasi linde, nagu kala- ja merikotkas, puna-harksaba ja mudanepp; sagedamateks leidudeks on näiteks taliviu ja sooräts.

Pesakast pole lihtsalt kast

Marko Mögi

On linde, kellele meeldib pesitseda lageda taeva all, kuid on ka neid, kes ehitavad pesa väga varjulisse kohta, sageli sinna, kust ei oskaks linnupesa otsidagi, näiteks pikalt seisma jäänud masinasse või õõnsa aiaposti sisse. Varssavis pesitseb koguni 80% rasvatihastest õõnsates aiapostides. Neis lennuvõimestub siiski märksa vähem poegi kui pesakastides, ilmselt seetõttu, et postides pole lindudel piisavalt ruumi ja pesakonnad on väiksemad. Samas on postid kiskjakiindlamad.

Rähnid rajavad endale ise õõnsusi ja toksivad need just nii suureks, kui neile hea tundub. Kuid kõik teised õõnelinnud on sekundaarsed suluspesitsejad, kes ei suuda ise oma nokaga õõnsusi rajada ja peavad seetõttu valima juba olemasolevate seast. Iga õõnsus neile ei sobi: mõni on liialt suur, teine jälle liialt madalal, kolmas liialt niiske jne. Inimene on siinkohal lindudele abikäe ulatanud ja meisterdab paljudele lindudele pesakaste, et linnud talle oma lauluga rõõmu valmistaksid ja aias kahjureid vähendaksid. Ajalooliselt on välja kujunenud teatud mõõtmetega kastide kasutamine. Paraku ei tea me siiani täpselt, millised peaksid olema pesakastid, et need lindudele meele järgi oleksid.

Sellele küsimusele on mõelnud ka paljud teadlased ja pesakasti suuruse mõju kohta leiab mõndagi huvitavat.

Olenevalt liigist on kasutusel erinevad kastid, sest ilmselt on ütlematagi selge, et rasva- ja sinitihane ei lähe pesitsema kasti, mis on mõeldud kuldnokale. Pesaava suurus on lindudele pesakoha valimisel tähtis mõõt: ava peab olema parasjagu nii suur, et lind ise läbi mahuks, kuid pesarüüstajad mitte. Sinitihasel pole siiski suurt lugu, kas pesakasti ava läbimõõt on 26 või 32 mm, ilmselt on see röövlite kaitseks niigi piisavalt väike.

Pesakasti enda suurus ei pruugi lindude pesitsusedukust sugugi mõjutada. Näiteks on leitud, et kuldnokad saavad sama edukalt hakkama nii tavapärares kastides põhjapindalaga umbes 195 cm² (nt 14×14 cm) kui ka neist 20–25% väiksema põhjapindalaga kastides (nt 12×13 cm) ja lindude pesitsusedukus neis ei erine. Ka sinitihase, mustja kaeluskärbsenäpi pesitsusedukus ei sõltu oluliselt pesakasti suuruselt, sest nende munad ja kurnad on ilmselt piisavalt väikesed, et mahtuda kenasti tavapärasesse kasti, mille põhja suurus on u 117 cm² (nt 10,5×10,5 cm), ning keskmisest suuremad kastid ei muuda nende

Pesakastide mõõtmed on juhistes esitatud sageli millimeetri täpsusega. Lõpuks otsustavad siiski linnud, milline kast neile meeldib. Selle kasti on kasutusele võtnud must-kärbsenäpp.

FOTO: ANŽELA STRELCSYK

pesitsusedukust. Koduvarblased võivad muneda suuremates pesakastides rohkem mune (põhjapindala 112 cm² vs. 221 cm²), kuid lennuvõimestunud poegade arvu ei pruugi kasti suurus mõjutada. Küll aga on leitud, et rasvatihasel on tublisti rohkem mune kastides, mille põhi on suurem kui 117 cm². Ehk just seepärast võib leida rasvatihase pesi väga ruumikatest kohtadest, mis on sageli otsast lõpuni pesamaterjali täis tassitud. See aga ei tähenda, et rasvatihasele peaks hakkama tegema palju suuremaid kaste; võib piirduda pesakastiga, mille põhjamõõdud on u 11×11 cm. Samas on ka väidetud, et traditsioonilised pesakastid on märksa väiksemad kui looduslikud õõnsused, ja seepärast julgustatakse tavapärasest mahukamaid kaste julgemalt kasutama. Näiteks Alam-Pedja looduskaitsealal kasutavad rasvatihased õõnsusi, mille maht on keskmiselt 5,7 liitrit. See on kaugelt suurem rasvatihase tavapärasest pesakastist. Euroopa teadlastele on silma jäänud veel üks huvitav seaduspära: põhja pool tehakse lindudele millegipärast suuremaid pesakaste kui lõuna pool.

Pesakastide juures peaks meeles pidama, et need võivad ligi meelitada kiskjaid (orav, nugis, kass). Seepärast tasuks kaaluda mitmesuguste meetmete rakendamist pesaava kaitsmisel, näiteks plastiktoru pesaava pikenduseks, traatkonksu pesaava ees või klotsi seespool pesaava all. Nende eesmärk on takistada kiskja sisenemist pesakasti või käpaga kastis „õngitsemist“. Sellised kaitseabinõud on mõnel juhul vähendanud pesarüüste sagedust 22-lt 6 protsendini. Pesarüüste vältimiseks ehitavad tihased väiksematesse kastidesse ka madalamaid pesi. Seda ikka selleks, et röövli käpp pesakasti põhja ei küüniks.

Lääne-Euroopas on üha populaarsemaks muutunud betooni ja laastu segust valmistatud Schwegler-tüüpi pesakastid, mis säilivad kaua ja on räh-

Pesakastid võivad olla väga erineva kuju ja suurusega. Mida rohkem erinevaid võimalusi katsetada, seda enam saame teada, mis linnuliigile milline kast meeldib.

FOTO: THEA PERM

nikindlad. Mujal, sh Eestis need alles koguvad populaarsust. Nende kastide hind on küll soolane, kuid lindudele näivad need meeldivat. Mõned uurinud on näidanud, et nii rasva- kui ka sinitihased pesitsevad meelsamini just

sesta tüüpi kastides, kuigi pesitsusedukus pole neil seal parem kui puidust pesakastides. Kuid Schwegleri kastides pesitsevad varblased on mõnes piirkonnas küll edukamad kui puitkasti- des elavad liigikaaslased.

Schwegleri pesakast väikestele värvulistele ja kuldnokakast röövlikaitsesega. FOTOD: SCHWEGLER

Pesakasti kaitse röövloomade ja rähni eest (paremal).

JOONISTUSED: SANDRA SILVER

PESAKASTIKÜSITLUS

Selleks et teada saada, mis linnuliigid millistes kastides meil pesitsevad ja mis nende eelistusi ja pesitusedukust mõjutab, palume osaleda Eesti Ornitoloogiaühingu pesakastiküsitluses. Seda saab täita nii veebis kui ka välja trükkida ja postiga saata.

Vaata www.eoy.ee/pesakastid

Tutt-tihane ja musttihane

Margus Ots

Tutt-tihase tunneb lihtsalt ära iseloomuliku peamustri ja musta-valgekirju tuti järgi. Isas- ja emaslindu välimuse järgi eristada ei saa. Ühtegi teist sellist lindu Eestis ei ela. Tutt-tihase leiab metsast puulatvadest enamasti üles iseloomuliku kuristava kutsehüüu „tsi-si-ürrrr“ või „ürrrr“ järgi. Teistest hääliitsustest on sagedane kõrge „sii-si-si“ või trillerdav „tjilililülüli...“. Tutt-tihase laul on samade hääliitsuste kuristav ja sidistav jada.

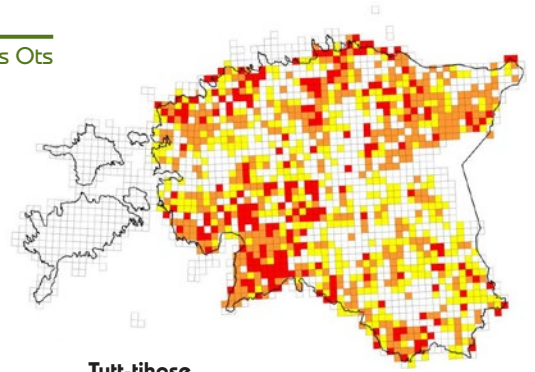
Tutt-tihane.

FOTO: KALLI LUMBERG

Tutt-tihane on levinud suure osas Euroopas Portugalist Uuraliteni. Eestis on ta mandriosas tavaline haudelind ja talvitaja, kuid läänesaartel pesitsejana puudub. Väljaspool pesitsusaega võib mõni tutt-tihane siiski saartele eksida; näiteks eElurikkuse andmebaasi andmetel on teda Hiiumaal sel sajandil kohatud kolmel korral. Tutt-tihane on meie tihastest kõige paiksem liik ja püsib pesitusterritooriumi ümbruses ka talvel. Tutt-tihaseid pesitseb Eestis 80 000–120 000 paari, talviseks arvukuseks hinnatakse 200 000–300 000 isendit.

Tutt-tihane on männimetsade liik, keda väljaspool metsaalasid kohtab võrdlemisi harva. Pesa ehitab ta puuõõnsusse või ka pesakasti, kuid ta on pesitsenud ka vanades oravapesades, varese või röövlindude vanade pesade sees, puujuurte- ja oksterägas. Pesa paikneb suhteliselt madalal, enamasti kuni 3 m kõrgusel. Pesamaterjalina kasutab tutt-tihane sammalt, kuivi kõrsi, puuniint ja eriti sisevooderduseks taimevilla. Tutt-tihane on tihastest varaseim pesitseja: aprilli keskel, kui teised tihased alles pesa ehitavad,

Tutt-tihase pesitsusaegne levik.

KAART: EOU HAUDELINDUDE LEVIKUKATLAS 2003–2009.

haub tema juba mune. Tutt-tihase täiskurnas on 4–7 valget, roostepruunide laikudega muna. Haudumine kestab 13–17 päeva ning haub vaid emaslind, keda isaslind kogu haudeperioodi jooksul toidab. Pojad lahkuvad pesast 17.–21. elupäeval. Tutt-tihane pesitseb meil aasta jooksul tavaliselt ühe korra.

Tutt-tihase toiduks on peamiselt putukad ja teised väikesed selgrootud, talvel ka puude seemned. Talvel satub ta lindude toidumaja juurde võrdlemisi harva vaid mõnes metsatalus.

Rõngastatud lindude taasleidude põhjal on teada, et Soomes elas üks tutt-tihane vähemalt 11 aasta ja seitsme kuu vanuseks.

Musttihane näeb välja nagu väike värvitu rasvatihane: pea on tal samamoodi must suure valge põselaiguga, aga hea määramistunnus on valge kuklalaik. Musttihase ülalpool on hallikas ja alalpool määrdunudvalge. Isas- ja emaslind on sarnased. Musttihase laul on rütmiline „pjiiti-pjiiti-pjiiti...“ või „sittju-sittju-sittju...“. Teistest hääliitsustest on tavalisemad hele „pjiiti“, nukker „tjüüi“ või ülipeen „si-si-si“.

Musttihane.

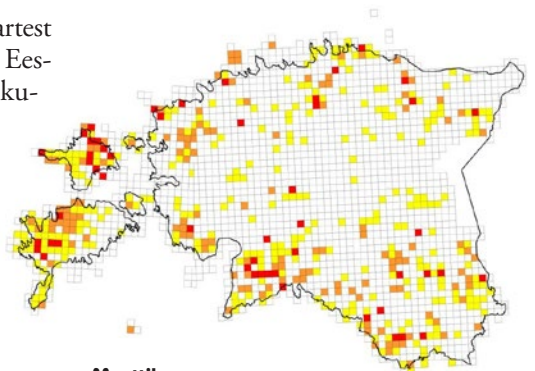
FOTO: UHU PAAL

Musttihane on levinud Briti saartest ja Marokost Jaapani ja Taiwanini. Eestis on ta ebahühtlaselt levinud kõikva arvukusega haudelind, läbirändaja ning talvitaja. Musttihaseid pesitseb Eestis 15 000–25 000 paari ja talviseks arvukuseks hinnatakse 20 000–40 000 isendit.

Musttihane pesitseb meil peamiselt kuusikutes ja kuuse-segametsades, saartel ka männikutest ja männi-segametsades. Pesa ehitab musttihane puuõõnsusse, aga ka puujuurte vahele või pehkinud kännu sisse. Pesakaste asustab ta harva. Pesamaterjalina kasutab musttihane sammalt, kuivi kõrsi, taimevilla, jöhvi ja karvu. Pesas on tavaliselt 8–10 valget, roostjate täppidega muna. Haudumine kestab 14–16 päeva ning haub vaid emaslind, keda isaslind kogu haudeperioodi jooksul toidab. Pojad lahkuvad pesast 16.–20. elupäeval. Osa musttihaseid pesitseb meil kaks korda suve jooksul.

Musttihase toiduks on peamiselt putukad ja teised väikesed selgrootud, aga ka okaspuude seemned. Ta on pai-

Musttihase pesitsusaegne levik.

KAART: EOU HAUDELINDUDE LEVIKUKATLAS 2003–2009.

galind, kuid mõnel aastal võtab ette märkimisväärseid rändeid lõuna ja lääne poole. Viimaste aastakümnete massilisemat musttihaste rännet vaadeldi Eestis 2015. aasta augusti lõpus ja septembri alguses, kui ühe hommikuga loendati näiteks Läänemaal Pui-ses üle 50 000 rändava linnu (vt Tiirutaja nr 30).

Rõngastatud lindude taasleidude põhjal on teada, et Briti saartel elas üks musttihane vähemalt üheksa aasta ja viie kuu vanuseks.

Mai-Liis Malm, „Edukas jaht”. I koht kategoorias „Laste loomapildid”.

Martin Vesberg, „Sügistoonid”. II koht kategoorias „Laste loomapildid”.

Remo Savisaar, „Hull metsis”. III koht kategoorias „Inimene ja loodus”.

Geteli Hanni, „Lehelinnu peitusemärg "troopikas"”. I koht kategoorias „Laste looduspildid”.

Looduse Aasta Foto 2016

30. aprillil jagati 16. korda auhindu Eesti suurimal loodusfotode konkursil Looduse Aasta Foto. Võistlusel osales 970 autorit rohkem kui 7500 tööga. Pilte hindas žürii Rein Marani juhtimisel. Siin on avaldatud valik auhinnatud ja tunnustatud fotosid linnudest. Kõiki tunnustatud töid saab vaadata võistluse kodulehelt <http://laf.looduseomnibuss.ee>.

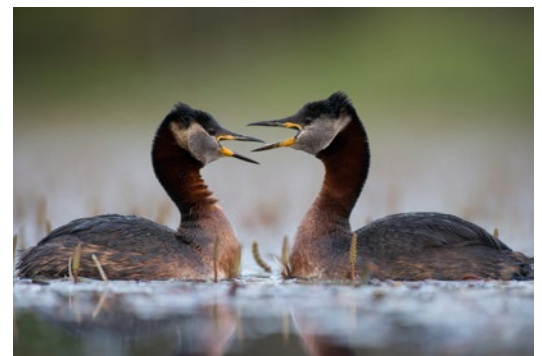

Vaido Laane. Parim pilt aasta linnust.

Jaak Sarv, „Jäälinnuemand toomingaoksal”. Žürii tunnustus.

Kalmer Lehepuu, „Mina armastan sind rohkem”. Žürii tunnustus.

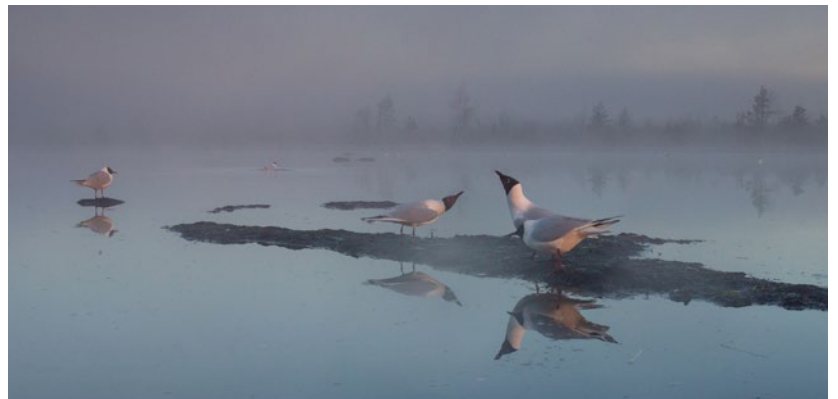

Ingmar Muusikus, „Kaks ronka, kaks kaske”. I koht kategoorias „Loomad oma keskkonnas”.

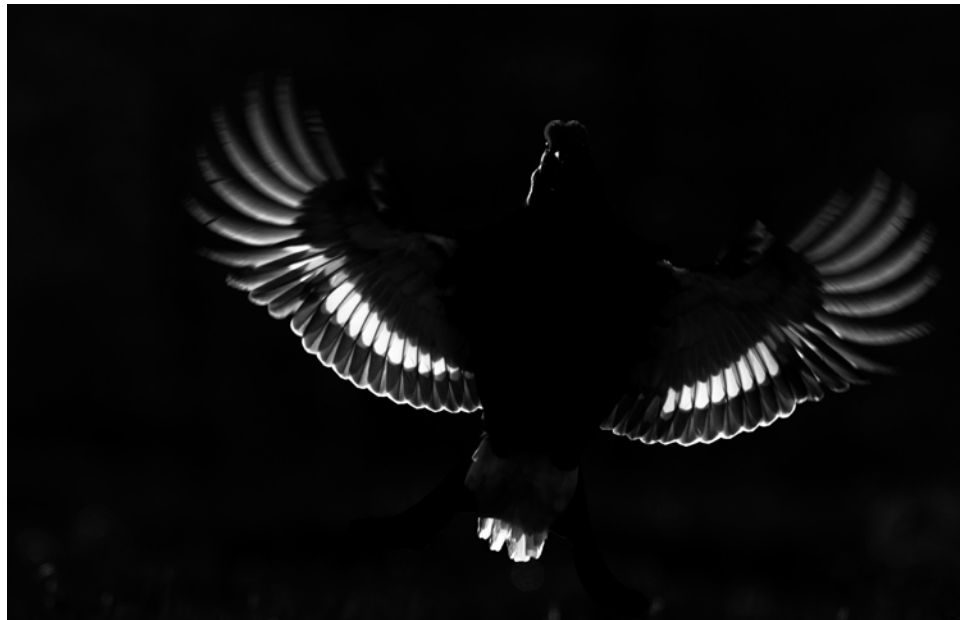
Jarek Jõepera, „Kontroll”. Žürii tunnustus.

Birgit Vaarandi, „Kas kõik see on mulle?”. Žürii tunnustus.

Jaak Sarv, „Kevadised mängud”. II koht kategoorias „Loomad oma keskkonnas”.

Valmar Valdmann, „Pärivalgust”. I koht kategoorias „Mustvalge looduspilt”.

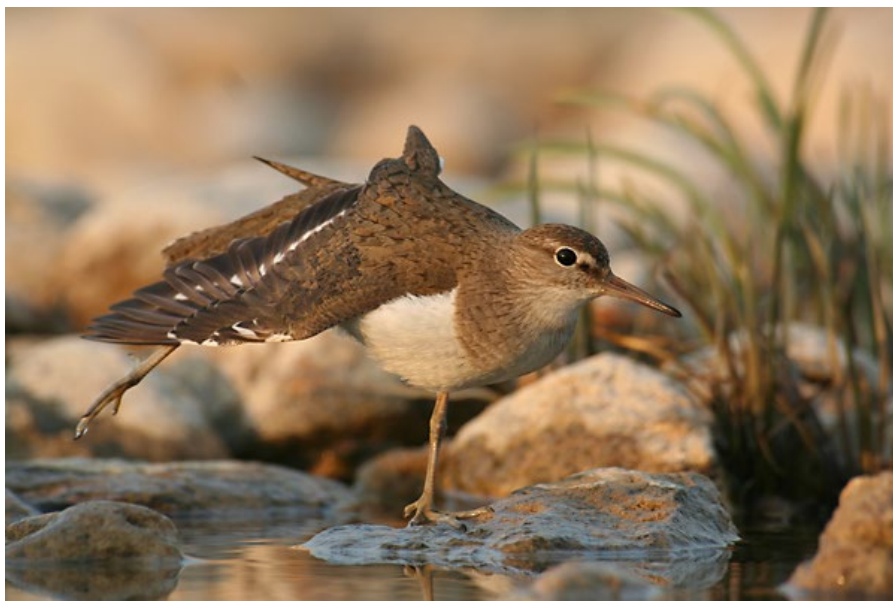
Jöelinnuseire

Joosep Tuvi

Eesti Ornitoloogiaühing korraldas 2014. aastal jõelinnuseire pilootprojekti. Selle eesmärk oli teada saada, kas ja kuidas on võimalik hankida teavet meie vooluveekogudel (jões, ojad, kanalid, kraavid) pesitsevate linnuliikide käekäigu kohta. Peamisteks sihtliikideks olid jäälind, kaldapääsuke, sõtkas, jääkoskel, vihitaja, metstilder, sinikael-part ja piilpart. Peaaegu kõigi nende liikide arvukushinnangute usaldusväärsus on seni olnud väike, sest nende kohta ei saa piisavalt andmeid ühestki käimasolevast seirest.

Jöelinnuseire on kavandatud toimuma peamiselt vabatahtlike abiga, kes liiguvad veekogudel või nende kallastel (loodusturistid, kalastajad, veematkajad jt). Osalemine on lihtne, sest endale tuleb selgeks teha ainult kaheksa linnuliiki ja kirja panna vaid nende koguarv läbitud lõigul. 2014. aastal tegid vabatahtlikud 1. aprillist 31. augustini loendust 114 lõigul kogupikkusega 447 km. Samal aastal teostasid ornitoloogid 31 jõel ka linnustiku inventuuri, et kontrollida seirega kogutavate andmete usaldusväärsust ning hinnata lindude asustustihedust ja arvukust. 2.–24. maini inventeeriti kokku 995 kilomeetrit jõgesid. Sellega koguti andmeid ka teiste looduskaitsealised oluliste liikide kohta.

Tulemustest selgus, et kõige arvukamad ja suurema asustustihedusega liigid vooluveekogudel on sinikael-part, vihitaja, sõtkas, metstilder ja jääkoskel. Kõigi nende keskmine asustustihedus on üle ühe paari kümne kilomeetri kohta. Enamikul liikidel oli asustusti-

Vooluveekogude üks arvukamaid liike on vihitaja.

FOTO: HARRY VANIK

Liik	Loendatud paare kokku	Paari 10 km kohta	Arvukushinnang (paari)	
			Vooluveekogudel 2014	Senine hinnang Eestis 2008–2012
Sinikael-part	1143	9,1	59500	30000–50000
Vihitaja	727	4,5	9300	5000–10000
Sõtkas	481	3,0	16900	3000–5000
Metstilder	273	2,5	37700	15000–25000
Jääkoskel	212	1,5	5300	1500–2000
Piilpart	59	0,7	8200	2000–3000
Jäälind	55	0,4	780	50–300
Kaldapääsuke	22	0,2	450	5000–10000

Jöelinnuseire 2014. aasta tulemused sihtliikide kohta. Kaldapääsukesel on esitatud kolooniate arv.

hedus looduslikel veekogudel tunduvalt suurem kui tehisveekogudel (kraavid, kanalid, sirgeks aetud jõelõigud), välja arvatud metstilder ja piilpart. Jäälinde ja kaldapääsukeste pesi leiti ainult looduslikelt veekogudelt. Enamik liike välidib veekogusid laiusse alla kahe meetri või on seal väga väikese asustustihedusega; alates 10–15 meetrist veekogu laius asustustihedust enam ei mõjuta.

Tulemuste põhjal arvutati kõigil liikidel pesitsevate paaride oletatav koguarv kõigi Eesti vooluveekogude kohta. Kuigi tundub, et tehisveekogude puhul annab selline meetoodika ilmselt ülehinnangu, võib siiski oletada, et kõiki uuritud liike pesitseb Eestis seni arvatust tunduvalt rohkem. Kuna täpsem analüüs seisab alles ees, tuleb neisse numbritesse esialgu suhtuda ettevaatusega. Lõplikud tulemused on kavas avaldada ajakirjas Hirundo.

Jöelinnuseire toimub romantilises kevadroheluses.

FOTO: JOOSEP TUVI

OSALE JÖELINNUSEIRES!

Kui liigud 25. aprillist 20. maini mõnel jõel, ojal või kraavil vähemalt 1,5 km, pane kirja:

- kuupäev
- teekonna algus- ja lõpp-punkt veekogul
- kõik teel kohatud veelinnud ja nende arv, võimaluse korral ka sugu jm
- sisesta andmed seire veebilehel.

Kõiki andmeid saad kohapeal sisestada ka nutiseadmes.

Vaata lähemalt:

www.eoy.ee/joelinnuseire/.

Kokkuvõttes leiti, et vabatahtlike abiga on võimalik koguda palju väärtuslikku infot vooluveekogude linnustiku kohta, kuid sel viisil ei saa siiski piisavalt andmeid usaldusväärsete järelduste tegemiseks. Seepärast peavad valitud püsiseirealadel ka edaspidi tegema tellimustööna seiret ornitoloogid.

Kuulus sookurg Ahja 4 on surnud

Aivar Leito

Kurbusega tuleb teatada, et pikka aega avalikkuse tähelepanu pälvinud ja kuulsust kogunud satelliitsaatjaga sookurg Ahja 4 suri New Halfa küla lähistel Sudaani idaosas oma kolmandal kevadisel kojurändel. Ilmselt juhtus see 20. märtsi paiku. Suure tõenäosusega sai ta hukka oma viljasaaki kaitsnud põllumehe püssikuuli läbi. Sündmuskoht asub ühes Sudaani tähtsaimas põllumajanduspiirkonnas, mis on kahjuks tuntud ka selle poolest, et seal lastakse maha nii soo- kui ka toonekurgi. Kohalike abiga loodame kure seljas olnud saatja siiski kätte saada ja surma asjaolusid täpsustada.

Ahja 4 püüti suure, kuid veel lennuvõimetu pojana 8. juuli hommikul 2013. a Ahja küla juures Põlvamaal. Kurepöeg sai vasakusse jalga tollal uudse 22 g kaaluva päikesepatareiga GPS / Argos MTI satelliitsaatja ning mõlemasse jalga värvirõngad. Kõik oma kolm talve veetis Ahja 4 Etiopias. See on Eesti sookurgede teadaolevalt kaugeim talvituskoht, pesapaigast on sinna umbes 6000 km. Esimesed talved oli staarkurg ühes ja samas kohas Sululta küla juures Addis Abeba lähistel. Ka oma viimasel talvel suundus ta vanasse kohta, kuid ilmselt seal valitsenud põua tõttu lendas mõne päeva pärast riigi loodeossa Tana järve äärde. Mõlemad suved veetis Ahja 4 Eestis ja käis paaril korral ka n-ö kodunt läbi. Tema kevad- ja sügisrände aeg oli aastati erinev, kuid rändeteed kattusid peaaegu täielikult. Sügisel kulges see kõigepealt Valgevenes ja sealt pärast korralikku nuumamist kiiresti läbi Ukraina, Türgi, Iisraeli, Egiptuse ja Sudaani Etiopiasse. Esimesel sügisrändel peatus ta mitu nädalat ka Iisraelis. Küllap oli ta siis veel

Satelliitkurgede „ristiisa“ Aivar Leito (vasakul) ja kureuurija Ivar Ojaste vabastavad Ahja 4 2013. a Põlvamaal.

FOTO: AIVAR LEITO ERAKOGU

nõrgavõitu ja vajas pikemat lisapeatust. Kevaditi naasis ta sama teed mööda, kuid tegi pikema peatuse Lõuna-Ukrainas.

2014. a jaanuaris käis Ahja 4 talvitamist Etiopias uurimas ja filmimas Eesti Maaülikooli teadlaste rühm ja „Osooni“ telesaate võttegrupp. Ahja 4 oli peaosaline mitmes telesaates, temaga seotud kajastati pidevalt ning tema põhjal valmis ka eraldi pooletunnine film sookurgede rändest. Ta oli „kuum kaup“ ning tänu talle räägiti palju muudestki sookurgede ja lindude rändega seotud teemadest. Ahja 4 oli maailma esimene sookurg, keda on õnnestunud satelliittelemeetri abil nii kaua jälgida. Tänu temale on näiteks selgunud, et sookured valivad hoolega aega, kohta ja ilma oma pikal rändeteel. Samuti saime teada palju uut noorte sookurgede kogu aastaringi kohta. Pesitsemise kohta loodame peagi teavet saada samuti 2013.

aastal Põlvamaal märgistatud sookurg Savimäelt, kes talvitab Alžeerias ja saab 25. aprillil tagasi sünnipaika. Ahja 4 ja teiste satelliitsaatjaga lindude käekäiku ja rändeteid saab vaadata veebilehelt <http://birdmap.5dvision.ee>. Ahja 4 kohta saad lugeda ka Tiirutajast nr 26.

Maailmarekord linnuvaatluses

Eelmisest Tiirutajast ununes välja uudis huvitavast linnumaailma rekordist. Ameeriklane Noah Strycker tegeles kogu 2015. aasta vaid lindude otsimisega ning kogus aasta liiginimekirja 6042 linnuliiki. Sellega ületas ta eelmise maailmarekordi lausa 1700 liigiga. Noah külastas 41 riiki ja kõiki kontinente. Euroopas veetis ta vaid paar nädalat. Kogu aasta peale tuli ainult kolm „nullipäeva“, kus ta ühtki uut liiki ei näinud. Noah' rekordit püüab juba sel aastal üle lüüa hollandlane Arjan Dwarshuis. Mai alguses lähenes tema nimekiri kolmele tuhandele liigile.

Noah Strycker.

FOTO: COREY ARNOLD

Lindude veebikaamerad

Sel aastal saab igaüks veebikaamerate vahendusel jälgida koguni seitsme linnuliigi pesaelu. Vaatluse all on kodukakk, hiireviu, merikotkas, kaks must-

toonekure ja kalakotka pesa ning tihaseaasta puhul esimest korda kolm rasvatihase pesa. Varsti peaks käivituma ka väike-konnakotka pesakaamera. Kodukakul on juba päris suured pojad, merikotkal pisut nooremad, kalakotkas alles sätib pesa ja teised liigid tegelevad munade haudumisega. Veebikaamerad ja foorumit saad jälgida veebilehel www.looduskalender.ee.

Rasvatihane pesal.

FOTO: VEEBIKAAMERAST: SHARITA

Lihavõtte linnuvaatluspäevad

26.–27. märtsil toimunud lihavõtte linnuvaatluspäevadel pandi kirja 111 000 lindu 135 liigist. Võrreldes varasematel aastatel märtsi langenud vaatluspäevadega on mõlemad näitajad rekordilised. Põhjuseks on nii nädalavahetuseks saabunud soojalaine kui ka rekordiline osavõtt: vaatluste nimekirju kogunes 270, mille koostamisel osales 470 inimest.

Soojalaine käivitas aktiivse lindude rände ning seepärast nägid paljud vaatlejad just neil päevil oma selle kevade esimest kuldnokka, toonekurge, linavästriku, metskurvitsat või muud kevadekuulutajat ja saabus palju teisi rändlinde. Peaaegu pooled kirja pandud lindudest olid haned, arvukamalt nähti veel kiivitajaid, sinikael-partet, hallvare-

Väikeluiged.

FOTO: AINRA UNUS

seid, rasvatihaseid ning naeru- ja kalakajakaid. Kõige sagedamini kohatud linnuliigid olid siiski veel talvised: rasvatihane, hallvares, sinitihane, rohevint, harakas ja leevike. Vaatluspäevade haruldasemateks leidudeks olid puna-

kael-lagle, väike-laukhani, mägi-kane-pilind ja kaelus-turteltuvi.

Lõplikku kokkuvõtet vaata EOÜ kodulehelt. Täname kõiki osalejaid ja abilisi ning Kristjan Adojaani ja OÜ 5D Visionit.

Linnade linnuvaatluspäev

Lihavõtte linnuvaatluspäevadega samale pühapäevale langenud 15. linnade linnuvaatlus kujunes taas väga liigirohkeks. Vaatlusi tehti 24 linnas, kus saadi kirja kokku 118 liiki. Sellega ületati kahe liigiga möödunud aastal püstitatud rekord. Tulemuse järgi võib arvata, et taas oli

tegemist varase kevadega. Ootuspäraselt said pikima liigiloendi ka seekord mereäärsed linnad. Eesti liigirikkaim linn oli ülekaalukalt Tallinn, kus kaheksa võistkonda registreerisid kokku koguni 86 liiki. Mõnevõrra tavapärasemate tulemustega mahtusid esikolmikusse veel Paldiski (üks võistkond) 74 ja Haapsalu (neli võistkonda) 73 liigiga. Sisemaalin-

nadest oli liigirikkaim taas Tartu, kus kuue võistkonna peale kogunes 62 liiki, järgnesid võrdselt 51 liigiga Valga ja Võru. Ainult ühes linnas vaadeldud linnuliike oli tänavu 19, neist viis Paldiskis. Vaid kodutuvi, rasvatihast, harakat, hakki ja hallvarest nähti kõigis osalenud linnades. Täname kõiki osalejaid ja vaatluspäeva korraldajat Tarvo Valkerit.

Tunnustati õpilaste teadustöid

10. märtsil selgusid Tartu Loodusmajas **õpilaste keskkonnaalaste uurimistööde konkursi** võitjad. 5.–7. klasside arvestuses saavutas esikoha Martin Vesberg Saaremaa Ühisgümnaasiumist uurimusega tutt-tiiru bioloogiast, levikust ja arvukusest Saaremaal. Teise koha sai samuti Martin Vesberg koos Torm Vatsfeldiga töö eest, mis käsitles suvist aialinnupäevikut Saaremaa kodusaadetes. 8.–9. klasside arvestuses tuli esiko-

hale Art Villem Adojaan Tartu Tamme koolist uurimusega kalakajaka noka ja jalgade värvuse ning linnu seisundi seostest. Art Villem sai ka Eesti Ornitoloogiaühingu eriauhinna konkursi parima linnualase töö eest.

Väga sarnased olid tulemused ka **õpilaste teadustööde riiklikul konkursil**, mille tulemused tehti teatavaks 29. aprillil teadusfestivalil Tallinnas. Selle konkursi peapreemiat jagasid põhikooliastmes Art Villem Adojaan tööga kalakajakast ning Martin Vesberg oma uurimusega tutt-tiirust. EOÜ eripreemia said mõlemad võitjad ning Helena Pahtma Tartu Jaan Poska Gümnaasiumist töö eest rohevindi tervisliku seisundi seostest toitumiskäitumisega kisklusriski tingimustes. Konkursi tulemusi vaata veebilehelt www.etag.ee.

Martin Vesberg (vasakul) ja Art Villem Adojaan.

FOTO: THEA PERM

Linnuviktoriini üldvõitjad (vasakult): Kaspar Kukkk, Marianne Lapin, Annika Öunapu.

FOTO: ALDO RÄÄBIS

Eesti parimad noored linnutundjad

20. aprillil Tartu Ülikooli loodusmuuseumi korraldatud viiendal üle-eestisel linnuviktoriinil oli 26 võistkonda 75 osalejaga. Noortel tuli vastata nii kirjanduse põhjal koostatud küsimustele kui ka ära tunda linnuliike välimuse, laulu, pesa jm järgi. Mõlemas vanuserühmas tuli võitja selgitamiseks appi võtta lisaküsimused. 6.–7. klasside arvestuses said esikoha Tamsalu Gümnaasiumi õpilased, kes tulid ka viktoriini üldvõitjaks. Neile järgnes oma vanuseastmes Metsküla algkooli võistkond. 8.–9. klasside seas olid parimad Tallinna Prantsuse Lütseumi õpilased Artur Raik, Hana Geara ja Anni Joamets, teise koha sai Tartu loodusmaja võistkond.

Õnnitlused

Eesti Ornitoloogiaühing õnnitleb juubeli puhul ja tänab toetuse eest:

Merike Penter	50
Pärt Peterson	50
Vilja Padonik	55
Maria Rohtmets	55
Eero Haldre	55
Ann Novék	60
Hugo Tang	60

EOÜ sünnipäev Taevakojas

30. aprillil tähistas Eesti Ornitoloogiaühing oma 95. sünnipäeva perepäevaga Põlvamaal Taevaskojas. Kaunis kevadilm tõi päeva nautima 125 inimest. Osalejad said kaasa lüüa orienteerumises, pesakaste kopsida, toimus mälu- ja mäng jm. Sünnipäevakingiks koguti annetustena 300 eurot, mida kasutatakse EOÜ eesmärkide elluviimiseks. Annetusi kogume juubeliaasta lõpuni. Suur tänu kõigile sünnipäevalistele ja õnnitlejatele, Urmas Abelile, orienteerumisklubile Kobras ja kõigile abilistele. Sünnipäeva kokkuvõtte ja pildid leiad EOÜ kodulehelt.

Fotod: EOÜ

Nuputa

Eelmise Tiirutaja nuputamispildil oli tamme-kirjurähn (*Dendrocopos medius*). Selle liigi tunnus on punane pealagi ja puhasvalge nägu. Isas- ja emaslind on sarnased. Tamme-kirjurähn pesitses Eestis esmakordselt 2000. aastal. Praegu hinnatakse nende arvukuseks juba 100–300 paari. Nad elavad peamiselt vanades parkides, kuid üha rohkem nähakse neid ka lehtmetsades. Õige vastuse eest saab auhinna Andres Valdi. Siinsele küsimusele ootame vastust 20. juulini aadressil riho.kinks@eoy.ee. Õigesti vastanute vahel loositakse välja raamat „Linnuaabits“.

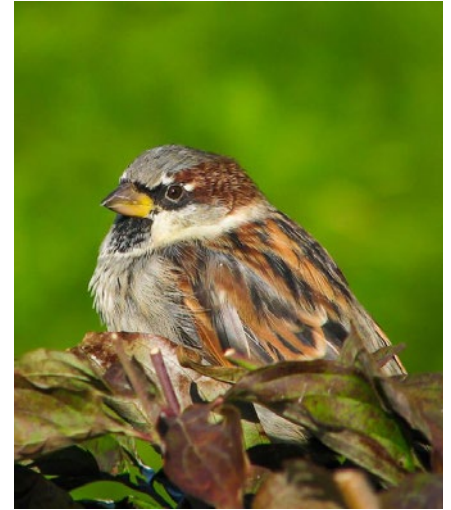

FOTO: JURI TALTS

Soomes elab siiski rasvatihane

Eelmises Tiirutajas, aga ka Eesti Looduses jm on kirjutatud, et soomekeelne rasvatihane nimetus *talitiainen* tähendab talitihast. Kuna meil on üks rasvatihase rahvapäraseid nimetusi ka talitihane, tundub selline tõlge enesestmõistetav. Aga tegelikult pole see nii: soomekeelne *tali* ei tähenda mitte talve, vaid hoopis rasva. Selle sõna algupära tuleb otsida

germaani keeltest, näiteks rootsikeelsest sõnast *talg* või ingliskeelsest *tallow*, mis tähendab just rasva. Seega on rasvatihane ka Soomes ikka rasvatihane, mitte talitihane. Suur tänu Soome linuvaatlejatele sellele tähelepanu juhtimast ning palume vabandust ebatäpse teabe edastamise pärast.

FOTO: ENE NORRÄ

Lõppes heategevuslik mälumäng

Aprillis lõppes Tartus ja Tallinnas sügisel alanud heategevusliku loodusteemalise mälumängu hooaeg. **Tartus** toimunud EOÜ mälumängu kuues voorus osales 30 võistkonda tublisti üle saja osalejaga. Hooaja võitis võistkond Kaerasori nabi eduga Roolinnu ja Guara ees. Mängudega koguti annetusi ligi tuhat eurot,

Võidukas Tartu võistkond Kaerasori. Foto: EOÜ

Linnuhuvilised soovivad

Mall Hiimäe

Väike linnuraamat rahvapärimusest

Väike linnuraamat rahvapärimusest.

Mall Hiimäe. EKM Teaduskirjastus, 2016. 224 lk.

Kuigi raamatu pealkiri viitab väikesele teosele, on selle autor hakkama saanud väga suure

töoga. Folklorist ja Eesti Ornitoloogiaühingu liige Mall Hiimäe on pikkade aastate jooksul läbi vaadanud kogu Eesti Rahvaluule Arhiivis leiduva materjali lindude kohta ning kogub tänini ka ise selleteemalist pärimust. Raamatu sissejuhatavas osas annab ta ülevaate lindude üldistest seostest rahvausundiga, näiteks seotusest surmariigiga, linnupette võtmisest, linnulaastudest, lindudest regilaulus jm. Mitme pärimuse puhul on kaardil näidatud ka selle levik Eestis. Raamatu põhiosa koostamisel on Mall aluseks võtnud pärimuse seotuse konkreetse linnuliigiga. Kõige tuntumad ja tähendusrikkamad liigid Eesti folklooris on pääsuke, kagu, teder, vares, ronk, sookurg ja harakas. Nende ja paljude

mida kasutatakse sügisel must-toonekure talgute korraldamiseks Järvamaal.

Tallinnas sealse linnuklubi korraldatud mälumängul oli kaheksa vooru, kus osales 13 võistkonda kokku 54 liikmega. Hooaja võitis kindlalt võistkond Pesapaik, teiseks tuli Orav Rattas ja kolmandaks IT. Seal koguti mänguga annetusi üle 600 euro, mida kasutatakse Tallinna loomaaia punakael-lagleda toetamiseks jm.

Suur tänu kõigile osalejatele, annetajatele ja sponsoritele, eriti Viru Folgile. Tallinna mängu toetas ka Keskkonnainvesteeringute Keskus. EOÜ tänab südamest Urmas Abelit mängude korraldamise ja juhtimise eest, Thea Permi Tallinna mängu korraldamise eest ning vabatahtlikke abilisi Mirjam ja Merlin Grosbergi ning Martin Tikku. Mälumängu tulemusi jm vaata veebilehelt www.eoy.ee/malumang.

teiste liikide kohta leidub arhiivis sadu või isegi tuhandeid kirjeid, mille hulgas autoril on tulnud raamatusse oma valik teha. Paljude liikide kohta on materjali aga väga vähe või pole seda üldse ja need on raamatust välja jäänud. Nii on raamatusse saanud oma peatüki 57 linnuliiki. Erandina vaid liigirühmana on käsitletud hane, parti, varblast ja käbilindu. Iga liigi kohta on esitatud temaga seotud uskumused, ended, vanasõnad jm.

Varem on Eesti lindude folkloori ja rahvapäraseid nimetusi kõige põhjalikumalt uurinud Mart Mäger, kelle töö on kokku võetud kahes tuntud raamatus. Mall Hiimäe teos täiendab eelmisi ja on järgmine verstapost selles reas. Muide, raamatu lugemisel tuleb arvestada, et paljud pärimused on esitatud algses sõnastuses või murdes ja pakuvad kohati pisut nuputamist. Raamatu sisuga hästi sobivas stiilis illustratsioonid on teinud Mari Hiimäe. Raamat on müügil suuremates raamatupoodides, soodushinnaga Eesti Kirjandusmuuseumis ja Eesti Ornitoloogiaühingus.

ilmaga nad meile saabuvad jm. Artikli juures on ka väga hea joonis tavalisemate liikide saabumisaja kohta. Samas numbris kirjeldab Indrek Ladva ühe valge-toonekure suve kurepoja pilgu läbi. Ajakirja mainumbris tutvustatakse Tartumaal asuvat Ilmatsalu-Kärevere linnutee matkarada ning juuninumbris on oodata Marko Mägi pikemat lugu linnalindudest.

Võidukas Tallinna võistkond Pesapaik. Keskel mälumängude eestvedaja Urmas Abel.

FOTO: URMAS ABEL

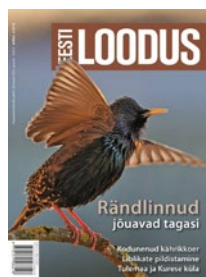
Osale

■ 20. mail algab **öölaulikute loenduse** hooaeg. Osalemiseks tuleb mais ja juunis kolmel korral läbida enda valitud marsruut ja kõik öised lauljad kirja panna. Juhised saab EOÜ kodulehelt (Osale), e-postiga jaanus.elts@eoy.ee või telefonil 742 2195.

■ 25. maist 15. juunini toimub **hau-delindude punktloendus**. Osalejatel tuleb sel ajavahemikul läbida enda valitud loendusrada ning 20 punktis kirja panna kõik kuulnud ja nähtud linnuliigid. Juhised saab EOÜ kodulehelt (Osale), e-postiga renno.nellis@gmail.com või telefonil 5302 1377.

■ 14. mai on **tornide linnuvaatluspäev**, millega tähistatakse rahvusvahelisi rändlindude päevi. Vaatlustornides üle Eesti saab sel päeval linde jälgida juhendaja abiga, kuid kõik on oodatud osalema ka omal käel enda valitud tornis. Tornist kohatud liikide nimekirja tuleb edastada samal päeval hiljemalt kell 17. Päeva lõpuks selgub Eesti linnurikkaim vaatlustorn. Vaata lähemalt EOÜ kodulehelt. Lisateave: thea@tallinna-linnuklubi.ee, 5561 5116.

■ Eestimaa Looduse Fond otsib vabatahtlikke abilisi 5.–20. juunil Kirde-Eestis ja Soomaal toimuvatele **metsisetalgutele**, kus ulatuslikel metsaladel kaardistatakse metsiseid ja nende pesakondi. Tööd on seotud Riigimetsa Majandamise Keskuse ja ELFi projektidega, mille käigus püütakse välja selgitada soode taastamise ja raie mõju metsistele. Loe lähemalt talgute veebilehelt www.talgud.ee/talgud/metsisetalgud.

Eesti loodus

Eesti Looduse aprillinumbri kaaneloos kirjutavad Aivar Leito jt sellest, kuidas ja miks on lindude kevadine Eestisse saabumise aeg muutunud, kuidas linnud rännet ajastavad, mis

Eesti Ornitoloogiaühing

Veski 4, Tartu 51005

Telefon: 742 2195

E-post: eoy@eoy.ee

Tiirutaja toimetaja: Riho Kinks

Telefon: 508 6690

E-post: riho.kinks@eoy.ee

Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Lehe väljaandmist on peale märgitud autorite toetanud Keskkonnainvesteeringute Keskus
Küljendus: Eesti Loodusfoto

ISSN: 1736-6844

